

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi

Investigation of Primary School Turkish Textbooks in Terms of the Value Transfer

Alper KAŞKAYA¹, Tacettin DURAN²

Öz: Hızla gelişen ve değişen dünyamıza ayak uydurmak her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Gelişen ve değişen dünyada yeni nesillere değerlerimizi aktarabilmek de bu güçlükler arasındaki yerini almaktadır. Bu nedenle çok ciddi ve planlı bir değerler eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır. Okullar, milli ve evrensel değerlerin iletimini sağlayarak toplumların devamlılığını sağlayan kurumlardır. Eğitim öğretim sürecinin vazgeçilmez bir parçası olan ders kitaplarının değer iletimi konusunda önemli bir rolü vardır. Öğrenciler, ders kitaplarında yer alan ve ana dilinin her türlü imkânından ve söz varlığı zenginliğinden yararlanılarak oluşturulan edebî eserler yoluyla milli ve evrensel değerleri kazanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığınca onaylanan çeşitli yayınevlerine ait İlkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde yer alan değerleri tespit etmek ve aktarılan değerlerin 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dağılımını belirlemektir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ders kitaplarında yer alan değerlerin büyük oranda Türkçe öğretim programında yer verilen değerlerle uyumlu olduğu görülmüşken sınıf düzeyindeki dağılımlarda tutarsızlıklar görülmektedir. Bunun yanında araştırma sonuçlarından hareketle ders kitaplarında en çok geleneksel değerlere yer verildiği, en az ise bilimsel değerlere yer verildiği ifade edilmektedir.

Anahtar sözcükler: Değerler, değer aktarımı, ilkökul Türkçe ders kitapları

Abstract: It is getting harder to keep pace with the rapidly developing and changing world. In the developing and changing world, transferring our values to the new generation is among these difficulties. Therefore, a very serious and planned value education is increasingly needed. Schools are the institutions that ensure the continuity of communities by ensuring the transmission of national and universal values. Textbooks, as an indispensable part of the education and training process, have a vital role in value transfer. Students acquire national and universal values through the

¹ Yrd.Doç.Dr., Erzincan Üniversitesi, e-posta: alperkaskaya@gmail.com

² Öğretmen, Kelkit Sadak İlkokulu, e-posta: 29td.61@gmail.com

literary works, which are included in the textbooks and prepared by using all kinds of possibilities of the mother language and wealth of vocabulary. The aim of this study is to determine the values in reading texts in primary school 1st, 2nd, 3rd and 4th grade Turkish textbooks belonging to various publishing houses approved by the Ministry of National Education and the distribution of the transferred values in 1st, 2nd, 3rd and 4th grades' textbooks. According to the results obtained from the research, it is seen that the values in the textbooks are largely compatible with the values included in the Turkish Teaching Curriculum. However, there are inconsistencies in the distribution of values by class level. In addition, it has been seen that traditional values are more frequently used in textbooks, and scientific values are found to be the least.

Keywords: *Values, value transfer, primary school Turkish textbooks*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren insanlar, ihtiyaçlarını karşılamak için çaba harcamak zorunda kalmıştır. Çaba harcarken aynı zamanda etrafında bulunan şeylerle etkileşim içerisinde bulunmuş ve bu etkileşim sonucu birbirlerinin tecrübelerinden faydalanmışlardır. İnsanlığın varoluşuyla birlikte formal olmasa bile eğitim de böylece insan hayatındaki yerini almıştır. İnsan eğitimle etrafındakilerden yeni şeyler öğrenmiş aynı zamanda etrafındakilere de yeni şeyler öğretmiştir. Aslında bu etkileşimle birlikte insanların birlikte yaşayabilmeleri için hayatın kuralları da şekillenmeye başlamıştır. Bu kurallar bugünkü gelenek-göreneklerimiz, örf-âdetlerimiz ve değerlerimiz temeline oluşturmuştur. İnsanlığın çoğalıp farklı coğrafyalara dağılmasıyla birlikte bu kuralların birçoğu insanların kendi yaşamlarına göre şekillenmiş olmakla birlikte temelde aynı olan birçok ortak değer de bulunmaktadır. Bu değerlerin birçoğu zamanla değişime uğramış hatta yok olmuştur. Her geçen gün çok hızlı bir şekilde gelişen ve değişen dünyada değerler bazen unutulmuş veya önemini yitirmiştir. Bu noktada değerlerin yeni nesillere aktarımı önemi göz ardı edilemez bir gerçektir. Toplum tarafından kabul edilmiş değerlerin aktarımında ise eğitimin yeri çok büyüktür.

Eğitim aynı zamanda ve gelecek kuşaklara değer iletiminin yapıldığı bir süreçtir. Sosyolojik açıdan eğitim, bireyin içinde yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu yöndeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği bir süreçler toplamıdır (Ergün, 1994). İnsanlar eğitimle ortak bir dil ve kültüre sahip olan milletler yaratabilmek, üyelerini bir arada tutabilmek ve bu birlikteliğin devamını sağlayabilmek için değerlerini yeni kuşaklara kazandırmak ister (Doğan & Gülüşen, 2011).

Bilgisayar çağının yaşandığı günümüzde insanlar birbirinden bu kadar uzaklaşmışken bu amacı gerçekleştirmek daha zor olmaktadır. Sanal ortamlarda daha fazla vakit geçirme arzusu insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştırırken bir yandan da toplumun bireyselleşmesine zemin hazırlamıştır. Böyle bir dünyada

insanlar arasındaki etkileşim hızla artarken eğitimin amacına ulaşması ve değerlerin yeni nesillere aktarımı da bir hayli zorlaşmıştır. Bireyselleşen toplumla birlikte bireysel değerler de ön plana çıkmaya başlamıştır. Bütün bu yaşananlar nedeniyle değerlerimizin aktarılmasında eğitimin ve okulların rolünün daha önemli bir noktaya geldiği düşünülmektedir.

Değer kazandırmada okulların önemi göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir (Ercan, 2001). Öğrencilere değerleri kültür aktarımı bağlamında öğretmek, onları belirli kurallar doğrultusunda disipline etmek, ahlaki gelişimleriyle benlik algılarını olumlu yönde etkilemek okulun görevleri arasında ifade edilmektedir (Akbaş, 2004). Okullarda öğrenciler akademik anlamda bir şeyler öğrenmenin yanında yardımsever olmak, hoşgörülü davranmak, saygılı olmak, derslere ve öğretmenlere karşı olumlu tutum geliştirmek gibi durumları da öğrenirler (Bacanlı, 1999).

Okul, iyi vatandaşlar yetiştirmek ve bu yolla toplumun devamlılığını sağlamak için bireylere toplumun ve insanlığın ortak malı durumuna gelen değerleri kazandırmada en etkili bir aracı kurumdur. Bu yüzden okullarda öğrencilere en azından temel değerlerin kazandırılması gerekir. Bunun için de en etkili yollardan birisi ders kitaplarındaki metinlerdir (Doğan & Gülüşen, 2011).

Ortak değerleri bireylere kazandırmak ise öğretim programında ve dolayısıyla bu programa göre hazırlanmış ders kitaplarında ortak değerlerin yer almasıyla mümkündür. Bu bağlamda toplumun devamlılığını sağlamadaki katkısı bile tek başına, değerlerin eğitimdeki önemini ortaya koymaktadır (Şen, 2007). Bununla birlikte yeni yetişen bir insan için hangi davranışların doğru, hangi davranışların yanlış olduğu, bir insanın yaşamını hangi temel değerlere göre yönlendirmesi gerektiği okul ders programlarında doğrudan ele alınan bir konu değildir. Çocukların hangi ahlakî değerlere göre yetiştirilmesi gerektiği hem ailenin hem okul eğitiminin hem de diğer toplumsal kurumların önemle üzerinde durması gereken bir husustur (Dilmaç, 2002).

Değerler hayatımızın her alanında bulunan ve üzerinde titizlikle durulması gereken kurallar ve normların bütünüdür. Değerler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Çok geniş bir alana sahip olan değerler konusunda ortak bir tanıma varılamamıştır. Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır. İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Şen, 2008). Bununla birlikte değer kavramı üzerine çok tanım yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: “Değer” kavramı, “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü; bir şeyin sahip olduğu kıymet; yüksek ve yararlı nitelik” demektir (Arslan ve Yaşar, 2007). Sosyal bilgiler öğretim programında değer; “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik isleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmıştır (Şen, 2007).

Değerler bireylerin iyiliği için var olan aynı zamanda onların ihtiyaçlarını karşılayan, bireyleri birleştiren, bilinç, duygu ve heyecanlarını da içeren yargılar

ve davranışlarını yönlendiren güdülerdir. (Özgüven, 1994). Değer, bir grubun veya bireyin özelliğini gizli veya açık olarak ortaya koyan, eylemin biçim, araç ve amaçları arasından tercih yapmayı etkileyen bir kavram olarak tanımlamıştır (Kluckhohn, 1951'den akt.; Fidan, 2009).

Değer bireylerin topluma uyumunu, insanların kendi aralarındaki ilişkilerini, olaylar karşısında karar vermelerini etkileyen standartlardır. Bunun yanında değerlerin en önemli görevi sosyal hayatı düzene koymaları ve sosyal hayata yön vermeleridir. Bir kavram olarak değerlerin çok sayıda özelliğinden söz etmek mümkündür. İçten bir güç olarak değerler; bireysel davranışları etkiler; yaşamda ikilemde kalma durumunda karar vermeyi kolaylaştırır; toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır; bireysel algı ve gerçeğin yorumlanmasını etkiler; davranışları kontrol etmeyi sağlar; kişi ve toplumların istek ve amaçlarını temsil eder; zaman içerisinde çeşitli etmen ve bireylere göre değişebilir; duygu yüklüdür, düşünce ve anlayışa güç verir, davranışları yönlendirir; insan kişiliğinin etik, sosyo-ekonomik, zihinsel, politik, fiziksel, estetik, dinsel gibi çeşitli boyutlarını içerir (Kasapoğlu, 2013).

İnsan davranışlarını anlamlandırmada değerlerimizi kullanırız. Çünkü insan davranışları değerlere dayanarak gerçekleşir. Bu sebeple davranışlarımız ve değerlerimiz arasında sıkı bir ilişki vardır. Bir olayın nasıl gerçekleştiğini, yani arka planında neler olduğunu anlamak istiyorsak, o olayı gerçekleştiren insanların tutum ve davranışlarını yönlendiren değerleri tespit etmek ve anlamak gerekmektedir (Okumuş, 2010).

Değerlerin öncelik durumları da kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değişmektedir. Bazıları için öncelikli olan bir değer diğerleri için daha arka planda olabilir. Değerler, taşıdıkları anlama göre kendi aralarında sınırlanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler. Bu noktalara ek olarak, değerlerin değişime açık yapılar olduklarını belirtmek gerekir; özellikle de, zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Kağıtçıbaşı & Kuşdil, 2000).

Bireyin belirli değerleri fark etmesi, o değerlerden yeni değerler üretmesi, ürettiği değerleri benimsemesi ve kendi kişiliğini bu değerlere göre şekillendirip davranışa dönüştürmesi eğitim ile gerçekleşir. Bu eğitim ise alan yazında "değerler eğitimi" olarak ifade edilmektedir (Yeşil & Aydın, 2007).

Değerler eğitimi, değerleri öğretmek için açık ve bilinçli bir girişimdir (Keskin, 2008). Değerler doğuştan gelmeyip değerler eğitimiyle kazanılır. Değerler ne kadar içselleştirilirse o kadar uzun ömürlü olurlar. Bu yüzden de öğrencilere değerlerin aktarımı yapılırken onların değerleri içselleştirmeleri sağlanmalıdır. Aksi durumdaki değer eğitiminin başarıya ulaşması çok zordur. İçselleştirilmeyen değerler veya disiplinle uygulatılan değerler en kısa sürede yok olmaya yüz tutar. Değerler eğitimi sürecinde öğretmen öğrenciye kendi değerlerini içselleştirmeye çalışmamalıdır. Evrensel ve milli değerlerin içselleştirilmeye çalışılması ile birlikte öğrencinin kendi değerlerini oluşturmasına da fırsat verilmelidir.

Yalnızca bilisel veya psikomotor becerilere dönük bir öğretimle bireylerin değer, tutum gibi birtakım duysal becerileri kazanmaları mümkün görünmemektedir. Bu durum toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçlara sahip olunmasını imkânsız hale getirecektir. Bu nedenle okullarımızda planlı ve sistemli bir değer eğitimi sürecinin gerçekleştirilmesinin önemli olduğuna inanılmaktadır. Okullarımızda değer eğitiminin başarıya ulaşması için ise öğretmenler tarafından değer eğitimi ile ilgili kavram ve konuların özümsemesinin oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir (Yazıcı, 2006).

Eğitim programlarında değer eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği açık olarak belirtilmemiş olsa bile, öğretmenlerin okulda ve sınıfta oluşturdukları kültür, önem verdikleri, “iyi” veya “kötü” olarak işaret ettikleri, öğrenciler için örtük anlamda bir değer eğitimi sürecini içermektedir. Ancak bu sürecin formal eğitim sürecini desteklenmesinin gerekliliği de göz ardı edilmemelidir (Doğanay, 2006).

Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin değerlerin yeni nesillere aktarılması konusunda en etkili yollardan biri olduğu düşünülmektedir. Günümüzde okuma alışkanlığı yeterli seviyede olmadığı için öğrencilere ancak metinler aracılığıyla ulaşılabilmektedir. Bu yüzden bu metinlerin seçiminde çok titiz çalışılmalıdır. Değerleri öğrencilere iyi hissettirebilecek metinlere öncelik verilmelidir. Metinlerin ve kaynakların seçiminde geleceğimiz olan öğrencilere faydalı olabilecek kaynaklar tercih edilmelidir. Kaynakların seçiminde farklı çıkarılara öncelik verilmemelidir.

2. YÖNTEM

İlkokul 1-4. sınıflar Türkçe ders kitapları metinlerinde yer alan değerlerin incelenmesine yönelik geliştirilen bu araştırma bir “örnek olay” (case study) araştırmasıdır. Örnek Olay çalışmalarından “gerçek örnek olay” (Stake, 1995) yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşımda araştırmacı belli bir durumu daha iyi anlamak veya olayın ne olduğunu belirlemek üzere belli bir durumu tanımlamaya çalışmaktadır (Fraenkel, Wallen, 2006). Gerçekleştirilen araştırma sürecinde ise ilkökul Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler tanımlanmaya çalışılmıştır. Örnek olay tekniğinde veri toplama sürecinde röportaj, gözlem, doküman analizi, dinleme ve izleme kayıtları tekniklerini kullanarak veriler elde edilmektedir (Bloor, 2006). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerin durumuna yönelik gerçekleştirilen araştırma sürecinde doküman analizi yaklaşımına yer verilmektedir.

2.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubu; Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından Yıldırım Yayınlarına ait 1. sınıflar Türkçe ders kitabı, Gizem Yayınlarına ait 2. sınıflar Türkçe ders kitabı, Özgün Yayınlarına ait 3. sınıflar Türkçe ders kitabı ve Engin Yayınlarına ait 4. sınıflar Türkçe ders kitaplarından oluşmaktadır. 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında kullanılan kitaplar incelendiğinde ilgili yayınevlerine ait 3'er kitabın olduğu görülmüştür (MEB, 2015). Bu kitaplar incelendiğinde

içeriklerinin aynı kazanımlara ait olduğu görülmektedir. Bunun yanında 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı 2011 ve 2015 tarihli Türkçe ders programı incelenmiştir. Edinilen bilgilerden hareketle ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesine temel teşkil edecek çerçeve oluşturulmuştur.

2.2. Geçerlik Güvenirlilik

Araştırma sürecinde elde edilen veriler kodlama süreci ile kategoriler ve temalar altında ifade edilmiştir. Süreç içerisinde araştırmacılar tarafından belirlenen kategoriler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 1-8. Sınıflar Türkçe Öğretim Programı temelinde belirlenmiştir. Belirlenen kategoriler Akbaş (2004) tarafından gerçekleştirilen “*Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*” başlıklı doktora tez çalışmasında belirlemiş olduğu sınıflama dâhilinde temalar altında ifade edilmiştir.

Bu noktada araştırma sürecinde 2015 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından yayımlanan Türkçe Dersi Öğretim Programları (1-8) sınıflar incelenmiştir. 1-8 Sınıflar Türkçe Öğretim Programının Genel Amaçlarında öğrencilerin; millî, manevî, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerinin, millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmenin, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımalarının sağlanması ifade edilmektedir. Bu bağlamda Türkçe Dersi (1-8) sınıflar Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları ve kazanımlardan hareket edilerek verilerin analizinde kullanılacak kategoriler şu şekilde belirlenmiştir: *Paylaşma, yardımseverlik, barış, sabır, aileye bağlılık, temizlik, arkadaşlık, sevgi, diğergamlık, sevgi, vatanseverlik, saygı, özgürlük, bilinçli tüketicilik, estetik, sorumluluk, özgüven, doğa sevgisi, özsaygı, merhamet, büyüklerimiz, vefa, bilimsellik, çalışkanlık, hoşgörü, dayanışma, bilmenin değeri, mutluluk, adalet.*

Bu kategoriler altında kodlama süreci gerçekleştirilmiş ve kategoriler temalar altında ifade edilmiştir. Araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen kodlama süreci (kod-kategori-tema) alanında uzman üç ayrı akademisyen tarafından incelenmiş ve bunlara puanlar verilmesi istenmiştir. 0 puan alan kodlama yeniden ele alınmalı, 1 puan verilen kodlama ise kabul edilebilir olarak puanlanmıştır. İki uzmandan “0” puan alan kodlama ifadeleri yeniden düzenlenmiş, bir uzmanın “0”, bir uzmanın “1” puan verdiği kodlar araştırmanın amacı doğrultusunda ya yeniden ifade edilmiş ya da aynen bırakılmıştır. Bununla birlikte elde edilen kategoriler ve içerikleri alandaki öğretmenler (2 ayrı öğretmen) tarafından yeniden değerlendirilmiş ve öğretmenlerin ifadeleri doğrultusunda araştırma bulguları düzenlenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma sürecinde elde edilen veriler araştırmacılar tarafından 2011 ve 2015 programları dikkate alınarak oluşturulan kategoriler aracılığıyla

belirlenmiştir. Öncelikle araştırmacılar tarafından elde edilen kategoriler çerçevesinde kodlama süreci gerçekleştirilmiş ardından bu kategoriler Akbaş (2004) tarafından yapılan sınıflama dâhilinde temalar altında ifade edilmeye çalışılmıştır. Akbaş gerçekleştirdiği çalışmada değerleri şu başlıklar altında sınıflamıştır.

Tablo 1. Akbaş (2004)'ın Milli Eğitimin duyuşsal amaçlarını içeren değer sınıflandırması

Değer Grupları	Değer örnekleri
Geleneksel Değerler	Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek
Demokratik Değerler	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörölü olmak, işbirliği yapmak
Çalışma-İş Değerleri	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel Değerler	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel Değerler	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

Verilerin analizi sürecinde nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Betimsel çözümlemede temalar önceden belirlenir, veriler bu belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde doğrudan alıntılara sıkça yer verilerek araştırılması istenen verileri çarpıcı bir biçimde yansıtmak hedeflenir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Araştırma kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafınca onaylanmış 11 ayrı ders kitabı incelenmiştir. Bu kitaplardan elde edilen veriler Nvivo9 nitel veri analizi programı yardımıyla analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

1-4. sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer aktarımı bağlamında incelenmesine yönelik betimsel bulgular tablo2'de ifade edilmiştir.

Tablo 2. 1-4 sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlere ait betimsel değerler

Değerler	1. Sınıflar	2. Sınıflar	3.Sınıflar	4.Sınıflar	Toplam	%
Bariş	1	-	-	-	1	1
Sabır	1	1	-	-	2	1
Diğergamlık	-	-	-	2	2	1
Demokratik Değerler						
Saygı	-	4	4	2	10	7
Özgürlük	-	2	-	2	4	3
Vefa	-	-	1	-	1	1
Hoşgörölü	-	2	1	-	3	2
Toplam	2	9	6	6	23	16
Paylaşma	1	4	5	-	10	7

	Yardımseverlik	2	5	5	3	15	10
	Aileye Bağlılık	1	3	3	1	8	5
	Arkadaşlık	1	1	1	-	3	2
	Vatanseverlik	-	5	3	5	13	9
Geleneksel Değerler	Bilinçli Tüketicilik	-	1	2	1	4	3
	Büyüklerimiz	-	1	-	-	1	1
	Dayanışma	-	-	3	2	5	3
	Mutluluk	-	1	-	2	3	2
	Adalet	-	-	-	1	1	1
	Toplam	7	28	28	21	63	43
	Temizlik	2	2	3	4	11	7
	Estetik	-	1	-	-	1	1
Temel Değerler	Özgüven	-	2	-	-	2	1
	Sevgi	2	7	6	6	21	14
	Toplam	2	5	3	4	35	23
	Sorumluluk	-	2	2	3	7	5
Çalışma-İş Değerleri	Özsaygı	-	1	-	-	1	1
	Çalışkanlık	-	-	2	8	10	7
	Toplam	-	3	4	11	18	12
	Bilimsellik	-	-	4	-	4	3
Bilimsel Değerler	Bilmenin Değeri	-	-	1	3	4	3
	Toplam	-	-	5	3	8	5

Tablo 2'ye ait veriler incelendiğinde ilkökul Türkçe ders kitaplarında yer verilen değerlerin “büyük oranda” Milli Eğitim Bakanlığının Türkçe Öğretimi Programında vurguladığı değerlerle uyumlu oldukları görülmektedir. 2015 Türkçe Öğretim Programında özellikle değerlerimiz teması altında *sadakat, merhamet, saygı, sevgi, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma, arkadaşlık, sözünde durma, çalışkanlık, dürüstlük* gibi başlıklara yer verilirken bunun yanında diğer temalarla ilişkilendirilmiş olarak *aile birliğine önem verme, vefa, arkadaşlık, doğa sevgisi, vatanseverlik, büyüklere saygı, özgürlük, sorumluluk, temizlik, adalet, estetik, mutluluk* gibi değerlere de yer verildiği gözlenmiştir.

Bunun yanında değerlerin aktarımının sınıf düzeyleri değiştikçe değişim gösterdiği gözlenmektedir. Ancak Tablo3 incelendiğinde araştırma sürecinin temalarını oluşturan değerlerin, uygulamadaki 2015 yılı Türkçe Öğretim Programında yer alan sınıfların tamamında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3. 2015 Türkçe Öğretim Programı temaları ve konu örnekleri

Sınıf		1	2	3	4
Ders Saatleri		10	10	8	8
Tema	Konu Örnekleri				
Biz ve	Aile, büyüklerimiz, insan ilişkileri, dostluk, vefa,	X	X	X	X

Değerlerimiz	sadakat, merhamet, saygı, sevgi, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma, arkadaşlık, sözünde durma, çalışkanlık, dürüstlük vb.	X	X	X	X
Dünya ve Çevre	Çevre, doğa, doğal afetler, bitkiler, hayvanlar, evren, zaman bilinci, mevsimler, gece, gündüz vb.	X	X	X	X
Millî Kültürümüz	Yurdumuz, özellikli şehirler, yerler, kültürel, tarihi vb. önemli mekânlar, geleneksel sporlar, gelenekler, dini bayramlar, vatan, bayrak, millî bayramlar, tarihî şahsiyetler vb.	X	X	X	X
Millî Mücadele ve Atatürk	Millî mücadele, kahramanlık, cesaret, fedakârlık, Çanakkale vb.	X	X	X	X
Vatandaşlık	Eşitlik, özgürlük, sorumluluk, görev bilinci, adalet, hukukun üstünlüğü, çalışma, üretme, paylaşma, emeğin değeri, vergi bilinci, tüketici bilinci vb.	X	X	X	X
Bilinci	Temizlik, beslenme, ilk yardım, hastahlıklardan korunma, ilaç kullanımı, spor, spor kültürü, dinlenme, eğlenme, oyun, geleneksel çocuk oyunları, bilgisayar oyunları vb.	X	X	X	X
Sağlık, Spor ve Oyun	Teknoloji, ulaşım, iletişim, haberleşme, sosyal medya, merak duygusu, keşif ve icatlar vb.	X	X	X	X
Bilim ve Teknoloji					

Tablo 3'te görüleceği üzere programda bahsedilen değerlerin 1-4 sınıfların tamamında yer aldığı ifade edilmesine rağmen değerlerin aktarımının sınıf düzeyleri değişikçe değişim gösterdiği gözlenmektedir. Örneğin Tablo2'de görüleceği üzere ilkököl 1. sınıflar için yalnızca *paylaşma*, *yardımseverlik*, *barış*, *sabır*, *aileye bağlılık*, *temizlik*, *arkadaşlık*, *sevgi*, değerlerinin ders Türkçe ders kitabında aktarımı söz konusu iken programda (Tablo 3) diğer birçok değer de 1. sınıf programında yer aldığı belirtilmektedir. Yine 2. sınıflar için *vefa*, *bilimsellik*, *çalışkanlık*, *hoşgörü*, *dayanışma*, *bilmenin değeri*, *mutluluk*, *adalet*, *barış* programda yer alan temaların içeriğinde olmasına karşın incelenen ders kitaplarında ilgili değerlere ait örneklere rastlanmamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre 3. sınıflar için *barış*, *sabır*, *diğergamlık*, *estetik*, *özgüven*, *mutluluk*, *adalet* gibi değerlere ait örnekler ders kitaplarında ve diğergamlık programda bir değer olarak yer almazken, 4. sınıflar için ise; *paylaşma*, *barış*, *sabır*, *arkadaşlık*, *estetik*, *özgüven*, *doğa sevgisi*, *özsaygı*, *merhamet*, *büyüklerimiz*, *vefa*, *bilimsellik*, *hoşgörü* değerlerinin programda yer almasına rağmen ders kitaplarında bu değerlere yönelik örneklere rastlanmadığı görülmektedir.

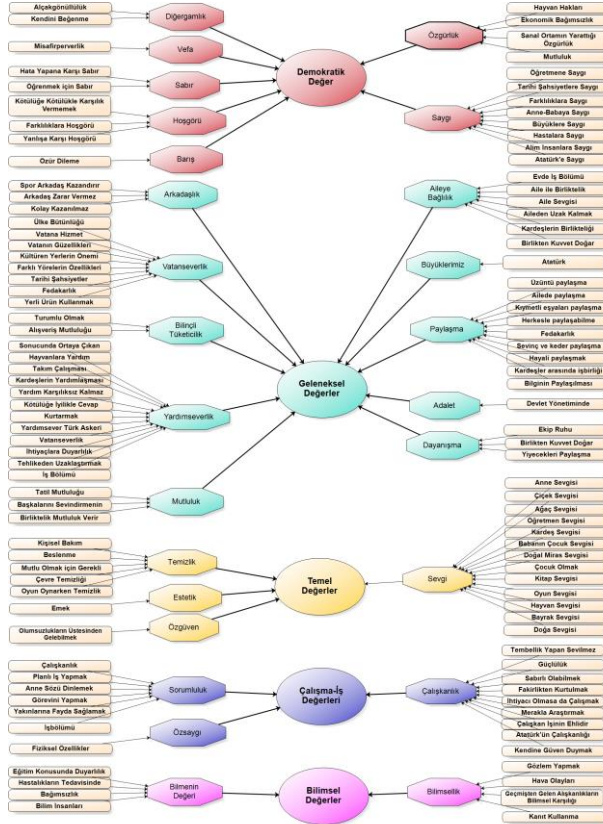
Tablo 2'den hareketle tüm sınıflara ait Türkçe ders kitaplarında en çok vurgulanan değerlerin "sevgi", "yardımseverlik", "vatanseverlik", "paylaşma" ve "saygı" değerleri olduğu görülmektedir. Bunun yanında ilkököl Türkçe ders kitapları incelendiğinde "barış", "sabır", "özsaygı", "merhamet", "büyüklerimiz", "adalet", "vefa" ve "hoşgörü" gibi değerlerin ders kitaplarında en az yer alan değerler olduğu görülmektedir.

İlkoköl Türkçe ders kitaplarının değerler açısından incelenmesine yönelik gerçekleştirilen araştırma sürecinden elde edilen bulgulara göre Türkçe ders kitaplarında toplamda 147 değer aktarımına örnek olabilecek unsurla karşılaşmıştır. Bunlar arasında 3. sınıflarda (n=46) en yoğun değer aktarımının gerçekleştiği ifade edilebilmekle beraber 2. sınıf (n=45) ve 4. sınıflarda da (n=45)

değer aktarımının benzer düzeyde gerçekleştiği görülmektedir. Bunun yanında 1. sınıflar Türkçe ders kitaplarında (n=11) ise ilgili metinler, çalışma yapıtları veya görseller aracılığıyla değer aktarımına daha düşük düzeyde yer verildiği gözlenmiştir.

Akbaş (2004) tarafından yapılan değerler sınıflaması temele alınarak gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre ise 1-4 Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerin büyük oranda “geleneksel değerler” (%43) sınıflamasına dahil olduğu görülmüştür. Bunun yanında Türkçe ders kitaplarında kısmen, “demokratik değerler”e (%16), “çalışma-iş değerleri”ne (%12) ve “temel değerler”e (%23) yer verildiği görülmektedir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarında en az yer verilen değerlerin “bilimsel değerler” olduğu görülmektedir.

İlkokul 1-4. sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler ve bu değerlerin ders kitaplarında yer alma şekline yönelik içerik analizine ait bulgular Şekil 1’de ifade edilmiştir.

Şekil 1. İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer verilen değerlerin ilgili içerik analizi bulguları

Araştırma kapsamındaki Türkçe ders kitapları değer aktarımı bağlamında incelenmiştir. Şekill’de görüleceği üzere değerlerin aktarımında belirli boyutlara odaklanıldığı görülmektedir.

Türkçe ders kitaplarında bir değer olarak “bilmenin değeri” hastalıkların tedavisini sağladığı için, bağımsızlık için önemli bir değer olarak öne sürüldüğü görülmektedir. Bunun yanında bilim insanları üzerinden ve eğitim öğretim açısından bilmenin önemini vurgulandığı görülmektedir. “Bilimsellik” değeri ise ders kitaplarında gözlem yapmak, kanıt kullanmak gibi birtakım bilimsel süreçler üzerinden hava olayları gibi bilimsel süreçlerle ilişkilendirilebilecek olaylar üzerinden aktarılmıştır. Bulgular arasında dikkat çeken noktalardan biri ise bilimsellik değerinin toplumların geçmişten gelen alışkanlıklarının bilimsel karşılıklarına dikkat çekiyor olmasıdır. Ders kitaplarında toplumsal alışkanlıkların da bilimsel bir yönünün olabileceği öğrencilere farkettilmeye çalışılmış. Örneğin 3. sınıf Türkçe ders kitabında yer alanda bir metinde şu ifade dile getirilmektedir:

“...Palas Gölü’nün tuzu gibi çamuru da önemli. Bilim adamları buradaki çamurun romatizma ve deri hastalıklarına iyi geldiğini yeni belirlemişler. Oysa yöre halkı, yüzlerce yıldır göle girip çamur banyosu yapıyor.”

Araştırma sürecinde Türkçe ders kitaplarında birçok değerinde sadece tek bir yönü ile ele alındığı bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin; “vefa”nın yalnızca misafirperverlikle ilişkilendirildiği, “estetik” değerinin yalnızca emek ile ilişkilendirildiği, “adalet” değerinin ise devlet yönetiminde adalet bağlamında ele alındığı görülürken “barış” değerinin karşılığının ilkokul Türkçe ders kitabında özür dilemek bağlamında ele alındığı görülmektedir. Örneklerle göre barışmak için özür dilemek gerekmektedir. Yine bireyin kendisine yönelik algıları bir değer kapsamında değerlendirildiğinde ise ders kitaplarında “özgüven” zorluklarla mücadele kapasitesi anlamında “özsaygı” ise fiziksel özellikler üzerinden vurgulanmıştır. Örneğin 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinde bir geyiğin hikayesi anlatılırken şunlar ifade edilmiştir:

“Geyik su içerken su da yansımını görmüş. Boynuzlarını çok beğenmiş ve ayakları ince ve uzun olduğu için hiç beğenmemiş. Az sonra bir aslan geyiği kovalamaya başlamış. Geyik kaçarken boynuzları sürekli ağaçlara takılmış. İnce ve uzun ayakları sayesinde kaçıp kurtulmuş. Geyik kendi kendine:

‘Şu işe bak. Bana asıl yararı olan, beni aslandan koruyan bacaklarımı beğenmedim. Kaçmamı engelleyen boynuzlarımı beğendim’.”

Türkçe ders kitaplarında “aileye bağlılık” değerinin özellikle bir arada ve beraber olmak anlamında vurgulandığı görülmektedir. Bunun yanında ailede yardımlaşmanın önemini de vurgulandığı görülmektedir. Buradan hareketle Türkçe ders kitaplarında bir değer olarak “yardımseverlik” değeri incelendiğinde de özellikle kardeşler arasındaki yardımlaşmadan bahsedildiği görülmektedir. 4. Sınıf Türkçe ders kitabında ilgili metinde şu ifadeler yer verilmiştir:

“Çocukluk günlerimizin gözlerimin önünden gitmeyen bir görüntüsü daha var: Yemek saati geldiğinde yemek masası çevresinde gönüllü olarak

oluşturduğumuz arılar ordusu. Kız erkek ayırım yapmaksızın hepimiz, sofranın kurulmasına yardım ederdik.”

Bunun dışında Türkçe ders kitaplarında yoğun olarak işlenen bir değer olarak karşımıza çıkan yardımlaşma değerinin “karşılıksız kalmayan şey” olarak vurgulandığı bulgusu ise dikkat çeken noktalar arasındadır. Örneğin; *“kazandığı parayla çevresindekileri mutlu etmek için uğraşiyor. Onlara ikram yapıyor, hediyeler veriyormuş. Yoksullara kimsesizlere yardım ediyormuş. O başkalarına yardım etikçe işleri daha iyi gidiyor parası da hiç durmadan artıyormuş.”* gibi ifadelerle yardımseverliğin karşılığı olan ve bir fayda beklenmesi gereken bir durum olarak yansıtılması söz konusudur.

Bunların yanında çok nadir de olsa yardımseverliğin sadece insanlar arasındaki bir değer olarak ele alınmadığı hayvanlara yardım etmenin de vurgulanan durumlardan biri olduğu görülmüştür. Yine yardımseverlik değerinin vatanseverlikle ilişkilendirildiği de gözlenen diğer durumlar arasında ifade edilebilir.

“Vatanseverlik” değerinin ise Türkçe ders kitaplarında fedakârlık bağlamında; vatana hizmet etmek, ülkenin güzellikleri ve kültürel değerleri ile tarihi şahsiyetler ve ülkenin bütünlüğü boyutlarında ele alındığı, bunun yanında yerlimalı kullanmak üzerinden vatanseverlik değerinin aktarılmaya çalışıldığı da görülmektedir.

Bir değer olarak “bilinçli tüketici” davranışlarının ise Türkçe ders kitaplarında tutumlu olmak boyutuyla aktarıldığı görülmektedir. Tutumlu olmak değerinin zaman zaman kaynakların kıtlığı düşüncesi üzerinden aktarıldığı ifade edilebilir. İlgili kavramın kazanım olarak da diğer ders içeriklerinde yer aldığı gözlenmektedir. Örneğin, 4. sınıf Türkçe ders kitabı ilgili metninde şu şekilde yer almıştır:

“...bu denli zorluklarla elde edilen elektrik enerjisini kullanırken çok titiz davranmalıyız. İsraf etmemeliyiz. Düşünmeliyiz ki dünyamızda enerji kaynakları çok sınırlıdır. Bunlar yakın gelecekte tükenebilir, sorunlarımıza kalmayabilir.”

Ayrıca bu değer işlendiği yerlerde vurgulanan temalardan bir diğeri ise “alışveriş yapmaktan mutlu olmak” temasıdır. Alışveriş yapmanın mutluluk kaynağı olarak ele alındığı Türkçe ders kitaplarında, bir değer olarak “mutluluk” tatil sevinci olarak da ele alınmaktadır:

“Özgür her cumartesiye ipe çekiyordu. Ona göre cumartesinin önemi büyüktü. Birincisi okul yoktu. Erken kalkılmayacaktı. Uykulu uykulu okula gidilmeyecekti. İkincisi televizyon serbestti. Bu iki mutluluk ona yetiyordu.”

Ancak ilgili ders kitabında mutluluğun kaynağı olarak okuldan uzak bir zaman dilimi ve uzun süre televizyon izlemek gibi esasında istendik olmayan bir takım davranışların örneklendirilmesi dikkat çeken bir noktadır. Burada ifade edilmesi gereken bir diğer nokta ise Türkçe ders kitaplarında mutluluk değerinin

başkalarını sevindirmek üzerinden ele alınmış olmasıdır. 4. sınıf ders kitabında yer alan bir şiir örneğinde ifade edildiği gibi;

“ ...

Torunlarımın torunları, ne mutlu bana,

Bu ağacın gölgesinde oturlarsa.

Başkalarını sevindirmek az şey mi?”

Ayrıca herhangi bir çıkar gözetmeksizin başka insanlara yararlı olma anlamındaki “diğergamlık” değerinin de ilkökul Türkçe ders kitaplarında alçakgönüllülük ve kendini beğenme bağlamında ele alındığı gözlenmiştir. Türkçe ders kitaplarında alçakgönüllülüğün olumlu bir durum olarak, kendini beğenmenin ise olumsuz bir durum olarak ele alındığı görülmektedir. Bunun yanında ders kitaplarında arkadaşlık ilişkilerinin de değer aktarımı bağlamında ele alındığı gözlenmiştir. Arkadaşlığın kolay kazanılmadığı, arkadaşların birbirlerine zarar vermediklerine vurgu yapılırken arkadaşlığın kolay kazanılmadığının ilgili metinlerde işlendiği görülmektedir. Ayrıca ders kitaplarında arkadaşlık spor ile ilişkilendirilmiş ve sporun arkadaş kazandırdığı vurgulanmıştır:

“... iki yavru ayı vardı. Bunlar Vadu ve Dadu idi. Vadu Dadu’dan sıkıldığını düşünüp yeni arkadaş bulmaya karar verdi. Akşama kadar yeni arkadaş aradı ama kimse onunla arkadaş olmadı. O sırada aklına Dadu geldi. Koştı Dadu’ya sarıldı onu kucakladı öptü.”

Türkçe ders kitaplarında görülen bir diğer değer ise “paylaşma” değeridir. “Paylaşma” değerinin özellikle aile boyutunda ele alındığı fedakarlık temelinde ifade edildiği araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır. Ayrıca Türkçe ders kitaplarında “paylaşma” değerinin “hayal paylaşmak” anlamında ele alınmış olmasının da değer olduğu düşünülmektedir. Türkçe ders kitaplarında paylaşmak üzüntü, sevinç ve keder paylaşmak olarak yoğun şekilde yer alırken somut nesnelerin, eşyaların paylaşılması bağlamında da ele alınmıştır. Özellikle değerli olan şeylerin paylaşıldıkça mutluluk kaynağı olduğu metinlerde vurgulanmıştır:

“... Aaaa, Emre yeni top almış, diye koşarak yanıma geldiler. ...

Haydi onu bana at, dedi Orkun.

Olmaz dedim. Atmam.

İstiyorum ama atarsam yere düşer. Kirlenir sonra, dedim topumu okşayarak.

Tek başıma oynamaya çalışmak hiç de eğlenceli değildi. Annem öğle yemeği için çağırınca sevinçle koştum.

Yemeği güzelce yedikten sonra sıra tatlıya gelince sabırsızlıkla beklemeye başladım.

Anne tatlıyı ne zaman yiyeceğiz, diye sordum.

Aaaa, dedi annem. Baksana ne güzel duruyor böyle. Yersek şekli bozulur.

....

Annemin ne söylemek istediğini çok iyi anlamıştım. ...

*Bahçeye çıktım. Haydi arkadaşlar! Haydi gelin oynayalım, diye bağırdım.
...coşkuyla daldık oynamaya.”*

Bu şekilde öğrencilere paylaşmak değeri, bencil davranışlar sergilememek davranışı üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca ders kitaplarında paylaşmak değerinin dayanışma bağlamında da ele alındığı ifade edilebilir. “Dayanışma” değerinin biz duygusu ve birlikten kuvvet doğar anlayışıyla aktarıldığı ders kitaplarında dayanışma “yemek” paylaşmak gibi durumlar üzerinden anlatılmıştır. Bu bağlamda dayanışma değerinin paylaşma değeri temelinde bir olgu gibi algılandığı düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerden bir diğeri ise “sorumluluk” değeridir. Ders kitaplarında sorumluluk değerinin anne sözü dinlemekle bağlantılı olarak ele alındığı görülmektedir. Bunun yanında sorumluluk planlı bir şekilde çalışmak ve görev paylaşımı yaparak üzerine düşeni gerçekleştirmek şeklinde ifade bulunmuştur. Başkalarının mutluluğunun üzerimize düşen görevleri gerçekleştirmekten geçtiği anlayışı ders kitaplarında sorumluluk değeri olarak işlenmiştir:

“ ...

Güneşin kulağına:

Lütfen uyan, çok üşüyorum, diye cılız bir ses geldi.

Güneş bu cılız sesin sahibini görmek için hemen gözlerini açtı. Dünyaya doğru bir ışık demeti gönderdi. Bu ses üşüyen bir çocuktan geliyordu. Elleri yüzü kulakları soğuktan buz gibi olmuştu. Güneş kendinden çok utandı. Dünyadaki insanlar güneşin uyandığını görünce çok sevindiler.

Aslında herkesin onu ne kadar merak ettiğini düşündü güneş.

İnsanlar beni gerçekten seviyor galiba, diyerek o da sevindi.

Güneş ertesi sabah erkenden kalktı. Parıl parıl ışıklarından yeryüzüne gönderdi. Bir daha da görevini hiç aksatmadı.”

Bu noktada sorumluluk davranışının da bir anlamda diğergamlık boyutuyla ele alındığı ifade edilebilir. Ayrıca “sorumluluk” değeri noktasında ders kitaplarında yer alan dikkat çekici noktalardan bir diğeri ise bu değer “yakınlara fayda sağlamak” bağlamında işlenmiş olmasıdır. Yani sorumluluklarımız arasında yakınlarımıza birtakım faydalar sağlamak ders kitaplarında sorumluluk başlığı altında ele alınan noktalar arasındadır. Türkçe ders kitaplarında yer alan bir diğer nokta ise “sorumluluk” değerinin çalışkanlık değerinin bir önkoşul davranışı olarak yansıtılmasıdır. Çalışkan olmak için önce sorumluluk sahibi olmalıyız anlayışının vurgulandığı ifade edilebilir.

Türkçe ders kitaplarında “çalışkanlık” değerinin güçlü ve sabırlı olmak şeklinde ele alındığı görülmektedir. Çalışkan kişilerin kendilerine güvenen insanlar olduğu, işinin ehli oldukları, merakla araştırdıkları çalışkanlık değerinin öne çıkan tarafları olarak dikkat çekmektedir. Çalışkanlık değerinin önemini vurgularken tembellik yapanların sevilmeyeceğine bağlayan ders kitapları fakirlikten kurtulmak için de çalışkan olmayı çocuklara önermektedir. Ancak bu

noktada bazen ders kitaplarında problemlerin üstesinden gelmek için çalışkan olmanın gerekli olmadığı mesajı verilebilmektedir:

“... Başkalarının yiyeceğini çalarak hayatını sürdüren Kel Aylak Kuşu bakmış olacak gibi değil, o ormanı bırakıp başka bir ormana gitmiş. Ne var ki yeni ormanda da onu tanımışlar ve ormandan kovmuşlar.

Kel Aylak Kuş o orman, bu orman dolaşmış durmuş. Sonunda Birecik diye bir yere gelmiş. Birecik sıcakmış. Sıcak olduğu için de böceği bol bir yermiş. Kel Aylak Kuş artık karnı acıkınca kendi yemeğini kendi buluyormuş.”

Bunun yanında “çalışkanlık” değerinin somut bir örnek üzerinden, Atatürk örneği üzerinden vurgulandığı görülmektedir. Atatürk örneği üzerinden vurgulanan bir diğer değer ise “saygı” değeri olduğu görülmektedir. “Saygı” değerinin Türkçe ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere saygı bağlamında ele alındığı ifade edilebilir. İncelenen ders kitaplarda Atatürk, Akşemsettin, Nasrettin Hoca gibi örnekler üzerinden bu temanın işlendiği görülmektedir. Bu bağlamda büyükler, âlim insanlara saygı vurgulanan boyutlar arasında yer almaktadır. Büyüklerle saygı bağlamında vurgulanan bir diğer noktanın ise anne-babaya saygı, öğretmene saygı gibi değerlere yönelik olduğu ifade edilebilir. Anne babaya saygının ise çocukların gerçekleştirdikleri davranışlar öncesinde anne babasından izin almak bağlamında ele alındığı görülmektedir. Ders kitapları incelendiğinde ağırlıklı olarak saygı değerinin bir birey ve tarihi şahsiyetler veya büyükler ile ilişkilendirilerek aktarıldığı görülmektedir. Ancak dikkat çeken noktalardan biri ise saygı değerinin zaman zaman kişi örneği üzerinden sıyrılıp “farklılıklara saygı” boyutunda ele alınabilmiş olmasıdır. Örneğin 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bir metinde farklı bir bölgeden gelen çocuğun geldiği yerdeki diğer çocukları yadırgamasının ardından farklılıkların arkadaşlık kurmasında hiçbir engel teşkil etmeyeceği vurgulanmıştır:

“...Gümüşhane’ye döndük. Annemin diktiği giysi, babamın aldığı hasır şapka, çantam ve ayakkabılarımla mahalleye girdim. Adım daha doğrusu takma adım değişti. Oktay’ın Erzurum ağzıyla yerleşti ağızlarına: İstambolli...”

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi farklılıklara saygının, “farklılıklara karşı hoşgörülü olmak” anlayışıyla ele alındığı görülmektedir. Bu açıdan farklılıklara karşı saygı ve hoşgörü Türkçe ders kitaplarında işlenen bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında “hoşgörü” değerinin yanlışa karşı ve kötülüklerle karşı hoşgörülü olabilmek üzerinden ele alındığı görülmektedir. Yanlışa karşı hoşgörülü olmanın yanında ilkökul Türkçe ders kitaplarında hatalara karşı sabırlı olmanın da “sabır” değeri bağlamında aktarıldığı gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin öğrenme sürecinde de sabırlı olmaları gerektiği işlenmektedir.

İlkökul Türkçe ders kitaplarında “temizlik” değerinin ise özellikle kişisel bakım ve beslenme boyutuyla ele alındığını ifade etmek mümkündür. Kişisel bakımın yanında çevre temizliğinin de vurgulandığı kitaplarda temizliğin mutluluk ile ilişkilendirildiği gözlenmiştir. İlkökul Türkçe ders kitaplarında yoğun şekilde ele alınan değerlerden birinin ise “sevgi” değeri olduğu görülmektedir.

Sevgi değerinin birçok farklı boyutta ele alındığı ve ilgili metinlerde farklı açılardan öğrencilere sunulduğu gözlenmiştir.

“Sevgi” değerinin ders kitaplarında özellikle aile bireyleri bağlamında ele alındığı ifade edilebilir. Örneğin anne sevgisinin en yoğun örneklendirilen değer olduğu ifade edilebilir. Anne sevgisinin çok boyutlu ele alındığı örneğin bir küçük kuşun anne sevgisi üzerinden veya bir kedinin yavrusuna sevgisi üzerinden örneklendirildiği ilgili metinlerde gözlenmiştir:

“Parkta küçük bir ağaç var,

Gece yarısı gelmiş

Oturmuş yerine

Yalnız küçük kuşlar tanıyor onu,

Anne gibi oturuyorlar

Sıcacık dizlerinde.”

Örnekte görüleceği üzere kuşların yuvası ağaç, anne kucağı gibi betimlenerek anne sevgisi ile ilişkilendirilmiştir. Bunun yanında kardeş sevgisi babanın çocuk sevgisi gibi aile bireylerine yönelik örneklerin varlığı da söz konusudur. Burada anne sevgisi çocukların annelerine sevgileri üzerinden yoğun olarak işlenmekle birlikte baba sevgisinin yalnızca babanın çocuklarına olan sevgisi bağlamında ele alındığı gözlenmiştir. “Sevgi” değerinin diğer bir boyutta ise doğa ve hayvan sevgisi bağlamında ele alındığı gözlenmiştir. Ağaç sevgisi, çiçek sevgisi, hayvan sevgisi, vb. üzerinden bir değer aktarımının gerçekleştiği görülmektedir. Vatansızlık bağlamında bir sevgi değeri aktarımının varlığı da dikkat çeken noktalar arasındadır. Bu bağlamda bayrak sevgisi, kültürel miras sevgisi ders kitaplarında işlenen noktalar arasındadır. Ayrıca eğitim öğretime yönelik sevgi değeri bağlamında ele alınan örneklere de ders kitaplarında rastlanmıştır. Özellikle öğretmen ve kitap sevgisi bu açıdan değerlendirilmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sürecinde Türkçe ders kitaplarında yer bulan değerlerin büyük oranda Milli Eğitim Bakanlığının Türkçe Öğretim Programında yer alan değerlerle uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının Türkçe Öğretim Programında yer alan değerlerin sınıflara göre dağılımı incelendiğinde ise ders kitaplarında yer alan değerlerle uyumlu bir dağılım sergilemediği görülmektedir. Şentürk ve Aktaş (2015)’ın 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarının karşılaştırmalı olarak incelendiği araştırmalarında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından dengeli bir düzeyde dağıtılmadığı ve beklenen titizlikle seçilmediği ifade edilmiştir. Konu ile ilgili olarak yapılan bazı çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür (Karagöz, 2009; Parlakyıldız, 2009; Somuncu, 2008; Şen, 2008).

Ders kitaplarında en çok vurgulanan değerlerin sevgi, yardımseverlik, vatansızlık, paylaşma ve saygı değerleri olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili

olarak yapılan diğer araştırmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir (Aktan & Kılıç, 2015; Aktan & Padem, 2013 Aral, 2008; Candan & Ergen, 2014; Çengelci, 2013; Doğan & Gülüşen, 2011; Karagöz, 2009; Kırmızı, 2014; Kumbasar, 2011; Şahin, 2010; Şen, 2007). Ders kitaplarında en az yer verilen değerlerin ise barış, sabır, özsaygı, merhamet, büyüklerimiz, adalet, vefa ve hoşgörü değerleri olduğu görülmektedir. Yapılan diğer araştırmalarda da kısmen bu bulgu ile uyumlu sonuçlar elde edilmiştir (Aktan & Padem, 2011; Aral, 2008; Candan & Ergen, 2014; Çengelci, 2013; Kumbasar, 2011; Şahin, 2010).

Ders kitapları incelendiğinde, yoğun olarak 3. sınıflarda olmakla birlikte, 2 ve 3. sınıflarda değer aktarımının yüksek oranlarda yer aldığı görülmektedir. Ancak ders kitaplarında değer aktarımının en az gerçekleştiği kitabın 1. sınıflar ders kitabı olduğu görülmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler incelendiğinde genellikle geleneksel değerlere yer verildiği, demokratik değerler, çalışma-iş değerleri ve temel değerlerin ders kitaplarında nispeten daha az yer bulduğu görülmektedir. Ancak küreselleşmenin önem kazandığı 21. yüzyılda dünyayla bütünleşmek adına evrensel değerlerin önemli olduğu bu nedenle değer aktarımında evrensel değerlere de vurgu yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Ders kitaplarındaki metinler milli olandan evrensel olana doğru bir geçiş göstermeli, kendi kültürünü ve değerlerini tanımayan bireylerin evrensel değerleri de yeterince özümseyemeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır (Şentürk & Aktaş, 2015). Ayrıca araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ders kitaplarında en az yer bulan değerlerin ise bilimsel değerler olduğu görülmektedir. Karagöz (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da nispeten daha az ifade bulan değerler arasında bilimsel düşünceye önem verme ve en düşük düzeyde ise bilgiye ulaşma yollarını öğrenme değerlerinin yer aldığı ifade edilmektedir. Kuş, Meray ve Karatekin (2013) tarafından sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarına yönelik gerçekleştirilen araştırmada da bilimsellik değerinin 4. sınıf ders kitaplarında en az yer bulan değerlerden olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bilimsellik değerinin ders kitaplarında daha geri planda kaldığını ifade eden benzer araştırma sonuçları (Kılıç & Aktan, 2015; Şen, 2007) da söz konusudur.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre metinlerde değerlerin yalnızca davranış örnekleri üzerinden aktarıldığı duyuşsal bir davranış olarak değerlerin sorgulanması ve öneminin fark edilmesine yönelik örneklerle yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Oysa değerler eğitiminde kullanılacak metinlerde dilin daha çok bildirme işlevini barındıran didaktik anlatımın yerine; dilin coşku ve heyecanı dile getirme gibi diğer işlevlerini de barındıran göstermenin, sahnelemenin de kullanılması gerekliliği görülmüştür (Kaygana, vd., 2013). Örneğin bilimsellik değeri bağlamında ifade edilen kategoriler incelendiğinde bilimsel düşünce ve davranışın önemini vurgulamaktan uzak sadece birtakım bilimsel etkinlikler üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Oysa bu değer kazandırılması amacıyla ders kitaplarında, bilimin ve bilimsel düşünmenin önemine yönelik örneklerin yer almasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Yine toplumsal birtakım alışkanlıkların bilimsel temelini olabileceğinin vurgulandığı metinlerde öğrencilerin eleştirel düşüncelerini sağlamak amacıyla bilimsel olmayan birtakım alışkanlıkların da bu örneğin karşısında yer almasının önemli olduğu düşünülmektedir. Böylece öğrencilerin temel bir bilimsel davranış olan sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerini desteklemiş olacaktır.

Türkçe ders kitaplarında değerlerin aktarımı sürecinde, verilen örneklerde, cinsiyet ayrımının yapılmadığı, örneğin ev işleri yapmanın erkek ve kız çocuklarına ait ortak bir sorumluluk olduğuna yönelik örnekler ifade bulmuştur. Buna rağmen Kılıç ve Eyüp (2011) ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rolleri üzerine gerçekleştirdikleri araştırmalarında kadınların ders kitaplarında ev içinde erkeklerin ise ev dışında aile geçimini sağlayan birey olarak gösterildiği, ev içi işlerde kadın rollerinin çocukla ilgilenmek, yemek yapmak ve evi temizlemek olarak erkek rollerinin ise evin geçimini sağlamak alış veriş yapmak gibi roller üzerinden betimlendiği ifade edilmektedir. Soyer (2009) tarafından gerçekleştirilen bir diğer araştırmada erkek ve kadınların güçlü ve güçsüz olarak stereotipleştirildiği ifade edilmektedir.

Bazı değerlerin (yardımseverlik gibi) sonuçlarının fayda sağlayacağı gibi örnekler üzerinden anlatılması çocuklarda çıkarıcı bir bakış açısı geliştirme ihtimali oluşturmaktadır. Davranışların sonucuna göre değerlendirilmesi çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun bir örnek olabilir. Örneğin bir önceki gelişim dönemi çocukları için 15 bardağı kıran çocuk niyeti ne olursa olsun tek bardak kıran çocuktan daha yaramazdır ancak ilköğretim çağı gelişim dönemi içerisinde çocukların ahlaki muhakemelerinde paralel değişimlerin gözlemlenebileceği, bakış açılarını anlamaya başlayabilecekleri, niyetleri göz önünde bulundurabilecekleri ifade edilmektedir (Wadsworth, 2015). Dolayısıyla buradaki amaç, birtakım olumlu örnekler üzerinden çocukları gelişimsel anlamda daha ileri bir düzeye ulaştırmak olmalıdır. Bu bakımdan ders kitaplarında yer alan örnekler dikkatle gözden geçirilmelidir.

Ders kitaplarında değer aktarımı bağlamında yer alan örneklerde uygun olmayan davranış kalıplarına yer verildiği gözlenmektedir. Örneğin; birtakım metinlerde mutluluğun, “alışveriş yapmak” veya “okuldan uzakta olmak”, “evde TV izlemek” gibi durumlar üzerinden verildiği örnekler söz konusudur.

Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerin oldukça sınırlı şekilde sadece tek bir yönü ile ele alındığı görülmektedir. Örneğin yardımlaşmanın sadece insanlara yardım etmek olmadığı bir hayvana ve bir bitkiye de yardım etmenin mümkün olabileceği hissettirilmelidir. Buna rağmen kısmen de olsa bazı değerlerin diğer değer veya değerlerle bağlantılı ele alındığı gözlenmiştir. Bu durumun değerler arasında bütünlük oluşturması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ders kitaplarında zaman zaman gözlemlenen mutluluk ve diğergamlık eşleştirmesinin oldukça mantıklı olduğu ifade edilebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre birtakım değerlerin aktarımında (sorumluluk gibi) aile örneğine yoğun şekilde yer verilmiştir. Ancak aile örneğinde olduğu gibi yakınlarla yarar sağlamak düşüncesini merkeze alarak bu

değerleri ele almanın doğru bir tutum olmayacağına bu davranış kalıbının evrensel değerlerle çelişeceğine inanılmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, değerlerin aktarımında anne olgusunun yoğun olarak ele alındığı görülmektedir. Örneğin sorumluluk değerinin anne olgusu üzerinden ele alındığı ifade edilebilir veya sevgi değerinin de farklı boyutlarda ele alınsa bile yoğun olarak anne sevgisi üzerinden ifade edilmiş olması dikkat çekmektedir. Bu noktada çocukların bireysel özellikleri (anne baba ayrı veya anasız, babasız) nedeniyle bu değerlerin farklı boyutlarda ele alınmasının gerekli olduğu, değerlerin birçok alanla ilişkilendirilerek aktarılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca bazı değerlerin aktarımında çocuğun gelişimsel özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Örneğin ilkökul Türkçe ders kitaplarında, tembellik yapan çocukların sevilmeceği örnekleri üzerinden işlenen çalışkanlık değerinin çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alındığında yüksek düzeyde bir etki yaratabileceği beklenebilir. Gelişimsel olarak başarıya karşı aşâğılık duygusu yaşamak bu dönem çocukları için kritik bir davranış olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde çocuklar takdir edilmek isterler. Aksi durumda başarısızlık ve yetersizlik duygusu yaşamak bu öğrencileri yaşamlarının gelecek yıllarında olumsuz anlamda etkileyecektir (Vaillant & Vaillant, 1981). Dolayısıyla bu tarz metinlerin çocukları daha yoğun etkileyebileceği ifade edilebilir. Ancak arkadaşlarına göre daha düşük öğrenme düzeyine sahip öğrenciler için bu tarz örnekler öğrencileri olumsuz olarak etkileyebilir.

Buna karşın kısmen de olsa değerlerin gerçek kişi örnekleri (özellikle tarihi şahsiyetler) üzerinden aktarıldığı görülmektedir. Örneğin çalışkanlık değerinin tarihi şahsiyetler üzerinden ele alındığı örneklerin söz konusu olduğu görülmektedir. Öğrenme psikolojisi açısından bu tarz değerlerin tarihi şahsiyetler üzerinden aktarılmasının daha etkili olacağı düşünülmektedir. Bandura (1986), öğrenenin başkalarının deneyimlerini gözleyerek de etkili olarak öğrenebileceğini ifade etmektedir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara, birçok bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psiko-motor davranışlar, beğenilen, saygı duyulan yetişkinlerin model olmaları yolu ile kazandırılabilceği ifade edilmektedir. Böylelikle daha düşük öğrenme düzeyine sahip çocukların uygun tarihi şahsiyetleri örnek olarak değere uygun davranışlar sergilemesini beklemek daha olası görünmektedir.

İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerden bir diğeri olan saygı değerinin ders kitaplarında yoğun olarak kişi örnekleri (anneye babaya saygı, öğretmen saygı gibi) üzerinden ele görülmekle birlikte kısmen de olsa farklılıklara saygı değeri bağlamında da ele alındığı ifade edilebilir.

Bu bağlamda araştırmadan elde edilen sonuçlardan hareketle ders kitaplarında yer verilen değerlerin sınıf düzeyinde kazandırılacak değerlerle uyumlu olmasına özen gösterilmesinin gerekliliği ifade edilmektedir. Gerçekleştirilen araştırma ve alanda yapılan diğeri araştırma sonuçlarından hareketle hoşgörü, barış ve bilimsellik değerlerine yönelik ders kitaplarındaki örneklerin sayısının artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca

evrensel değerlerin de kitaplardaki örneklerinin artırılması gerçekleştirilen araştırma sonuçlarından hareketle önerilmektedir.

Özellikle 1. sınıf ders kitaplarında değer aktarımının diğer sınıflarla uyumlu düzeye getirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. İlkokul Türkçe ders kitaplarında değerlerin aktarımının öğrencilerin sorgulama, eleştirel düşünme becerilerini kullanarak değerleri fark etmelerine yönelik bir yaklaşımla ele alınmasının daha işlevsel olacağı düşünülmektedir.

İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer verilen değerlerin tek bir yönüne odaklanarak değil farklı metinlerde farklı yönlerini öne çıkararak öğrencilerin değeri bütün boyutları ile içselleştirmelerinin sağlanması gerekmektedir. Değerler arasında bağlantı ve bütünlük oluşturulmasının değerlerin daha iyi özümsemesini sağlayacağı ve ilgili yaş grubunda yer alan çocukların parçalardan ziyade bütün olarak öğrenme eğiliminde oldukları düşüncesinden hareketle ilkökuller Türkçe ders kitapları metinlerinde yer alan değerlerin bütünlük içerisinde aktarımının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Ders kitaplarında değerlerin aktarım sürecinde öğrencilerin bazı gelişimsel ve kişisel özelliklerinin göz önünde bulundurulması tavsiye edilmektedir. Bunun yanında değerlerin aktarımı sürecinde tarihi şahsiyetler ve gerçek kişi örneklerinin daha sık kullanılması araştırmadan elde edilen sonuçlardan hareketle önerilmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktan, O., Kılıç, A. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerleri 100 Temel Eserde Bulunan Değerlerin Destekleme Durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 7-61
- Aktan, O., & Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *E-AJI (Asian Journal of Instruction)*, 1(2), 44-55
- Albert, B. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. NY.: Prentice-Hall.
- Aral, D. (2008). *Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Arslan, Z. Ş., & Yaşar F. T. (2007). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 8-11.
- Bacanlı, H. (1999). *Duygusal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bloor, M., & Wood, F. (2006). *Keywords in qualitative methods: A vocabulary of research concepts*. Sage.
- Çengelci, T., Hancı, B., & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Doğan B. & Gülüşen A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi. (Ed. Cemil Öztürk). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ercan, E. İ. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler programlarında ulusal ve evrensel değerler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisine giriş. (Eğitim ve Toplum)*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(20), 1-18.
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. Mc Graw Hill.
- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 198, 97-109.
- Kaygana, M., Yapıcı, Ş., Aytan, T. (2013). Türkçe ders kitaplarında değer eğitimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 657-669
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, A., & Aktan, O. (2015). İlköğretim okulları için tavsiye edilen 100 temel eserde vurgulanan değerler. *İlköğretim Online*, 14(1), 243-275
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü’nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Kuş, Z., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- MEB, (2011). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuz. Ankara
- MEB, (2015). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu. Ankara
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve ahlak eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28-32.
- Özgül, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Padem, S., & Aktan, O. (2014). İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 5-24.
- Parlak yıldız, H. (2009). İlkokul ikinci devrede Türkçe ders kitaplarındaki moral değerlere kısa bir bakış (1948-1968 yılları arası). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 245-262.
- Somuncu, S. (2008). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki edebî metinlerin temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Sage.

- Şahin, K., H. (2010). *İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-779.
- Şentürk, I., & Aktaş, E. (2015). Türkiye’de ve Romanya’da okutulan ana dili Türkçe ders kitaplarının değer iletimi açısından karşılaştırılması. *Journal of Values Education*, 13(29), 215-243
- Vaillant, G. E., & Vaillant, C. O. (1981). Natural history of male psychological health: X. Work as a predictor of positive mental health. *The American journal of psychiatry*, 138(11), 1433-1440
- Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget’in duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı*. (Çev: Z. Selçuk, M. Kandemir, A. Kaşkaya, M. Palancı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yeşil, R. & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It is getting harder to keep pace with the rapidly developing and changing world. In the developing and changing world, transferring our values to the new generation is among these difficulties. Therefore, a very serious and planned value education is increasingly needed. Schools are the institutions that ensure the continuity of communities by ensuring the transmission of national and universal values. Textbooks, as an indispensable part of the education and training process, have a vital role in value transfer. Students acquire national and universal values through the literary works, which are included in the textbooks and prepared by using all kinds of possibilities of the mother language and wealth of vocabulary.

The aim of this study is to determine the values in reading texts in primary school 1st, 2nd, 3rd and 4th grade Turkish textbooks belonging to various publishing houses approved by the Ministry of National Education and the distribution of the transferred values in 1st, 2nd, 3rd and 4th grades’ textbooks.

Method

This research, which was carried out to investigate the values stated in texts of the Turkish textbooks, is a case study. During the research process, the values stated in the Turkish textbooks were tried to be described. In the research

process related to the determining the case of the values stated in the Turkish textbooks, the document analysis approach was employed.

The research universe consisted of the 1st grade Turkish textbook of Yıldırım Publishing by the Board of Education and Training, the 2nd grade Turkish textbook by Gizem Publishing, the 3rd grade Turkish textbook by Özgün Publishing and 4th grade Turkish textbook by Engin Publishing.

In addition, to investigate the 1st, 2nd, 3rd and 4th grades Turkish textbooks in terms of the values, the Turkish curriculum applied by the Ministry of National Education between the years of 2011 and 2015 was investigated. Considering the gathered data, a framework was established to examine the textbooks in terms of values.

The data gathered during the research process were expressed under categories and themes with a coding process. The categories determined by the researchers during the process were determined within the base of the 1st to 8th Turkish lesson curriculum published by the Ministry of National Education. The determined categories were expressed under the classified themes determined in the thesis by Akbaş (2004) with the heading of *“Evaluation of the Degree of Reaching of Affective Goals at the Elementary Level in Turkish National Education System”*.

During the data analysis process, the descriptive analysis approach was adopted as suitable for the qualitative research approach. 11 different textbooks, which were approved by the Ministry of National Education, were investigated within the scope of the research. The data collected from these textbooks were analysed with the help of the Nvivo9 qualitative data analysis program.

Result & Discussion

It was found out during the research process that the values stated in the Turkish textbooks were compatible with the values stated in the Turkish curriculum prepared by the Ministry of National Education. When the distribution of the values stated in the Turkish curriculum in the Ministry of National Education according to the classes were investigated, it was observed that they did not demonstrate distribution compatible with the values stated in the textbooks.

It was observed that the most emphasised values in the textbooks were love, helpfulness, patriotism, and sharing and respect values. It was also found out that the value transfers similarly occurred in the 2nd and 3rd grades, though the occurrence was the most intensive in the 3rd grades. However, it was observed that the least value transfer of the textbooks was in the books of the 1st Grades.

When the values stated in the Turkish textbooks were investigated, it was noticed that generally the traditional values were included; however, the democratic values, work values and the basic values were included relatively less in the textbooks. According to the results gathered from the research, it was concluded that the values were transferred only through the behavioural examples,

questioning the values as an emotional behaviour and the examples of the recognition of the importance.

It was claimed that no gender discrimination was made in the examples during the value transfer in Turkish textbooks; for instance, the examples of the responsibility of house works was related to both the males and females. While the results of some values (like helpfulness) provide benefits, presenting the children through the examples may cause a utilitarian point of view among them.

It was seen that examples of inappropriate behaviours were expressed in examples given that children should have as a value. For instance, in some texts there were examples such as handling the examples of the children who were in shopping happily or having happiness away from school, watching TV at home, etc.

It is seen that the values in the Turkish textbooks are handled with a single aspect in a very limited way. For example, it should be felt that helping is not only about helping people, it is also possible to help an animal or a plant. Nevertheless, it was observed, in part, that some values were dealt related to other value or values. This situation is thought to be significant in terms of establishing integrity among the values. For instance, the happiness and taking care of others' benefits occasionally observed in textbooks are thought to be quite logical.

According to the results gathered from the research, the example of family was placed intensively in transferring some values (e.g. responsibility). However, as in the example of family, it is believed that this behaviour pattern will conflict with the universal values that it would not be right to address these values by focusing on and the idea of making use of the relatives.

According to the results of the research, it is seen that the motherhood is treated intensively in the transfer of values. For example, it can be claimed that the value of responsibility is handled through the motherhood, or even if the value of love is handled in different dimensions, it is noteworthy that it was extensively expressed through mother love. At that point, it is thought that these values should be handled in different dimensions because of the individual characteristics of the children (having divorced parents or died) and it is significant to transfer the values associating with several areas.

In addition, it is thought that the developmental characteristics of the child should be taken into in transferring of some values. On the other hand, it is seen that, in part, the values are transmitted on the examples of a real person (especially historical figures). For example, it is observed that there are examples in which the values of diligence are handled over the historical figures.

The value of respect, which is another one stated in the primary school Turkish textbooks, is expressed to be handled through a person (such as respect to parents, respect to teacher) respectively. So, it can partly be claimed that it was handled in the sense of respect for differences.

Thus, considering the results reached within the scope of the research, it is claimed that the necessity to ensure that the values in the textbooks are

consistent with the values to be gained at the class level. From the conducted researches and the results of other researchers conducted in the literature, it is believed that increasing the number of the examples stated in the textbooks related to the values of tolerance, peace and science will be crucial. In addition, it is also recommended, considering the results of the research, which the examples related to the universal values should also be increased in the textbooks.

It is thought that the value transfer stated especially in the textbooks of the 1st grade should be brought to the level compatible to the other grades. It is thought to be more functional to transfer the values in the primary school Turkish textbooks with an approach to make students aware of values using critical thinking skills of inquiry.

It is necessary to ensure that the values stated in the primary school Turkish textbooks should be distinguished with all the dimensions by the students, emphasizing different aspects in different texts, not focusing on one direction. It is believed that, considering establishing link and integrity between values will allow to assimilate the values better and that children in the relevant age group tend to learn extensively integrated rather than from pieces, it is important to transfer the values of primary school Turkish textbooks to the students in integrated way.

It is recommended that some developmental and possibly personal characteristics should be considered during the value transfer process. In addition, historical figures and the real person examples are suggested to be used during the process of transferring values from the results obtained in the research.